

Преобразеният град

БУРГАС

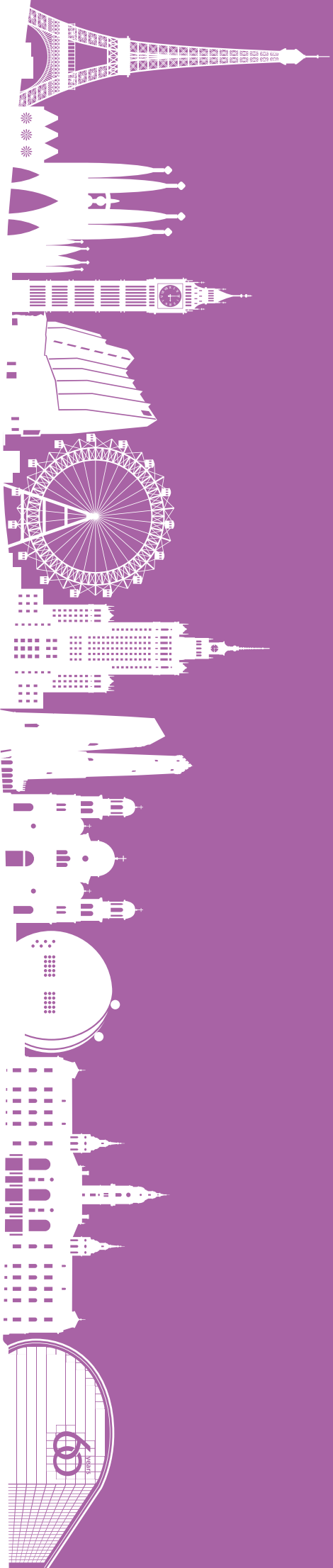
Планиране на интелигентен черноморски град

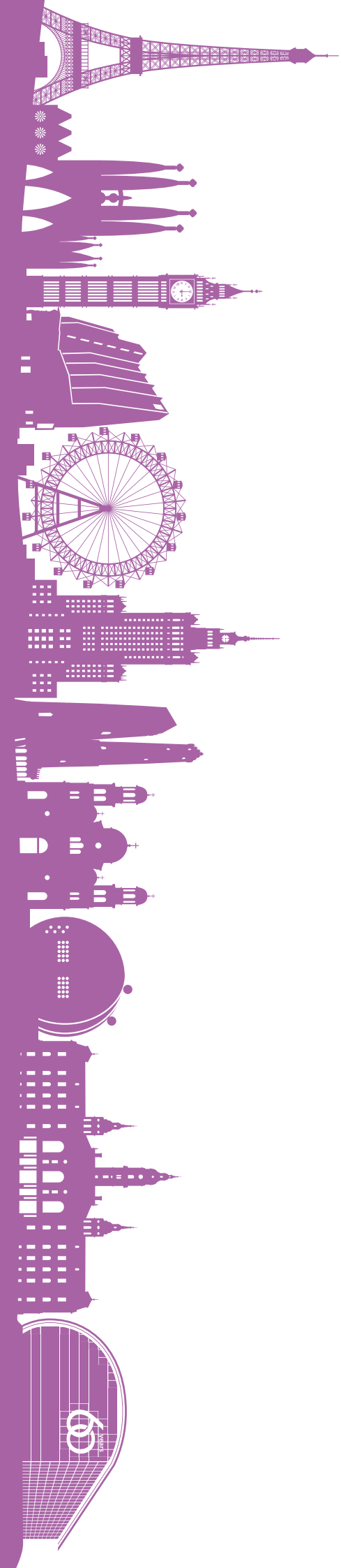
Брайън Фийлд

Европейска
инвестиционна
банка

банката на ЕС

69

2020

БУРГАС

Планиране на интелигентен черноморски град

Брайън Фийлд

Бургас: Планиране на интелигентен черноморски град

© Европейска инвестиционна банка 2019 г.

Всички права запазени.

По всички въпроси относно правата и лицензите се обръщайте към: publications@eib.org

Констатациите, тълкуванията и изводите са на самите автори и не отразяват непременно възгледите на Европейската инвестиционна банка.

Нашият електронен бюлетин е на адрес: www.eib.org/sign-up

pdf: QH-04-18-862-BG-N ISBN 978-92-861-4222-2 doi:10.2867/49846
eBook: QH-04-18-862-BG-E ISBN 978-92-861-4223-9 doi:10.2867/268694

Град Бургас редовно оглавява списъка на най-добрите места за живеене в България. Независимо дали се наслаждавате на разходка из прекрасната Морска градина, почивате на красивия централен градски плаж или сте седнали за питие и прясна риба на скара в един от многобройните барове и ресторанти на открито, лесно разбирате защо туристите толкова харесват града. Основното предизвикателство за града обаче е да съхрани това приятно усещане и извън сезона, когато туристите намалееят, икономиката позамре, а градският център почти обезлюдее, когато се стъмни. Градът има за цел да осигури това преобразуване чрез своята програма за интелигентен град.

Увод

С подписването през 2016 г. на Пакта от Амстердам¹, държавите членки на ЕС се ангажираха с Програма за градско развитие, насочена към насърчаване и популяризиране на интегрирано планиране и развитие с цел постигане на по-устойчиви и равнопоставени населени места. Програмата за градско развитие отчита важната роля, която градовете са имали за развитието на Европа след индустриалната революция. Също така, тя признава и все по-важната роля, която те трябва да играят в условията на деиндустриализация, появата и масовото използване на интелигентните технологии и огромните предизвикателства, породени от изменението на климата. Освен това, тъй като социалните медии все повече изтъкват икономическите възможности, предлагани от глобализацията, много европейски градове сега са изправени пред демографска нестабилност, породена най-вече от застаряването на населението в Европа и намаляването на раждаемостта, често задълбочавана и от големия приток на икономически мигранти от Африка и от другаде с всички произтичащи проблеми с тяхното асимилиране и интегриране.

Градовете на Европа поставят под въпрос традиционното понятие за пространствена йерархия и разделението на централни и периферни региони, поради интеграцията в ЕС и стратегията за полицентрично развитие. Предвид преобладаващият модел на населени места, това увеличава възможностите за равнопоставено развитие на множество зони с динамичен растеж из цяла Европа. Резултатът е нова европейска система от градове, която е крайно разнородна и включва установената и традиционна роля на 28-те столици на ЕС, както и по-широк кръг от различни градове, които се стремят да използват своите сравнителни предимства чрез проекти „по мярка“, считани за по-подходящи и конкурентоспособни за такава цел. За Бургас в този контекст това е стремежът за изграждане на „интелигентен град“.

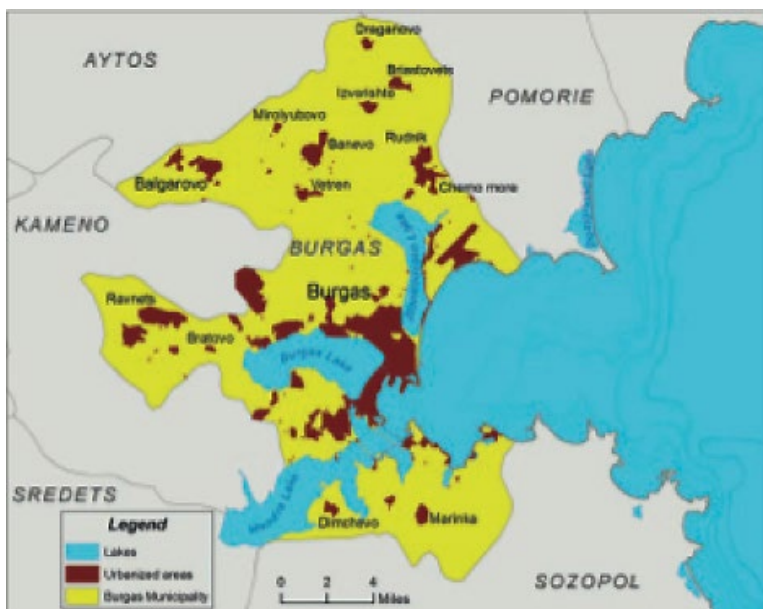
Кратък обзор на Бургас

Бургас е четвъртият по големина град в България след София, Пловдив и Варна. Той се намира на брега на Черно море, на източната граница на ЕС и е главният град на област, носеща същото име. Община Бургас е най-голямата в Югоизточна България, с население от 212 902 души² и площ от 488,6 км² и се състои от 14 населени места - Бургас, по-малък град и 12 села. Приблизително 94 % от населението (около 200 271 души) е концентрирано в самия град, който се намира в западния край на широкия Бургаски залив.

При останалите си граници, градът е заобиколен от защитени природни зони (Натура 2000)³ и влажни зони с различна соленост, включващи както следва (от север на юг):

- Поморие - свръхсолена лагуна
- Атанасовско езеро - природен резерват и важно Рамсарско място⁴
- Бургаско езеро (Вая) - най-голямото по площ естествено езеро в страната
- Пода - разглеждано често като част от Мандренското езеро
- Мандренско езеро - сега пресноводен басейн и най-голям от групата

Влажните зони обхващат площ от около 95 км² (около 20 % от площта на общината), от която почти една трета е защитена (обявена или предложена за такава) поради впечатляващото ѝ биоразнообразие и като убежище за застрашени видове птици, риби и бозайници. През тях преминава и Виа Понтика, един от основните миграционни маршрути за европейските птици. В България няма друга такава голяма община с толкова висок дял защитени територии на своята площ, което създава както проблеми, така и благоприятни възможности за общината, от гледна точка на икономическото развитие⁵ (виж Фигура 1).

Фигура 1. Селищен модел в община Бургас

Градът е важен промишлен⁶, културен и административен център в Югоизточния регион на България. Той също така служи и за важен търговски и транспортен възел. Най-важното е, че Бургас е най-бързо развиващият се град в страната и заема второ място непосредствено след столицата София по отношение на икономическия потенциал. Той разполага и с най-голямото товарно пристанище в страната, което е и едно от най-големите пристанища на черноморския бряг. Неговото летище е второто по големина в страната, и обслужва 2,5 милиона пътници годишно, включително и по-голямата част от туристическия поток в района през върховия летен сезон. Направени са значителни инвестиции в транспортна и друга инфраструктура за подпомагане както на местната, така и на регионалната икономическа дейност. Затова не е изненадващо, че анализатори и инвеститори се впечатляват от скорошното и сравнително бързо развитие на града и са оптимисти за бъдещите му икономически възможности.

С два университета, едно специализирано бизнес училище, три техникума и студенти, наброяващи около 12 000 души, Бургас е считан и за университетски град и център на науката и изкуството от национално

значение. Градът разполага с очевиден академичен и изследователски потенциал, както и възможности за промяна на своя икономически профил от традиционни промишлени отрасли към по-високо технологични и изискващи високо ниво на познания дейности, свързани с цифровата икономика. Но това все още не се използва пълноценно. Стремешът към иновативни промишлени отрасли, пестенето на енергия, повишаването на производителността и развитието на връзката между науката и деловата дейност оглавяват амбициозния списък на общината.

Бургас не е известен като морски курорт. За повечето гости на града, той е само транзитен пункт към големите черноморски курорти (Слънчев бряг, Созопол, Несебър и др.) и други градове с историческо значение по крайбрежието. Но той е привлекателен и за туристите - с чиста и просторна пешеходна зона в градския център, в непосредствена близост до която се намира красива, дълга и спокойна плажна ивица. Морската градина обаче си остава най-ценното и най-привлекателно място за отдых в града. Този забележителен парк (около 72 км²) по протежение на целия крайбрежен участък, е разположен между плажа и застроената част. Той включва детски площадки, открит летен театър, голям културен център, скулптурен парк, плувен басейн, тенис кортове, мини влак и обичайното изобилие от заведения за хранене и щандове за сладолед, разположени в красиви, добре поддържани градински площи. Много от културните събития и фестивали в града се провеждат в тази великолепна среда⁷.

В града има и няколко интересни музея и галерии, изобилие от прояви на музикалното и другите изкуства⁸, както и някои от най-добрите ресторанти в тази част на страната. Към това се добавя и субтропичен и умерено континентален климат, характеризирани с изобилие от лятно слънце и средни температури от 24°C (със сходни температури на морската вода през лятото) и сравнително меки зими с много редки снеговалежи в сравнение с вътрешността на страната⁹. Съвсем очевидно, Бургас може да предложи много повече като туристическа дестинация от това, което се използва в момента. И отново, общината има амбиции да преодолее тези пропуски, като позиционира Бургас не само като очарователно и привлекателно място, но и като отправна точка за достъп до регионалните забележителности заради отличните транспортни връзки на града¹⁰.

Външният шосеен достъп до Бургас е добър, с две магистрали, които свързват града със София и с други градове по черноморския бряг. Въпреки това, поради своето местоположение между морето и бургаските езера и близостта си с тези водни обекти, градът е построен и ориентиран надлъжно в посока Север - Юг. Този предимно линеен модел на развитие е довел до относително разпръсната и квартална селищна структура, поради ограничените териториални ресурси за крайградско и концентрирано разширяване на града (вж. Фигура 2). Същевременно, водните басейни също се оказаха пречка за изграждането на околновръстен път, който да улесни разделянето на транзитния пътен поток и движението в града. Съответно, това нарушава и вътрешния достъп, като транзитният пътен поток преминава в близост до жилищни квартали и градския център. Следователно, развитието на транспортната инфраструктура е приоритет за града и предложеният нов обходен маршрут, съвместно с подобрения обществен транспорт и по-интелигентно управление на пътното движение, следва да облекчат значително това положение.

Фигура 2. Надлъжна ориентация и развитие на гр. Бургас

Ограничения за развитието

Въпреки че е една от най-икономически и социално развитите общини в България, Бургас има амбициозни планове за по-нататъшно развитие. Досега местната промишленост не е засегнала прекалено природната красота на града или очарованието на градския център. Въпреки това обаче, поради териториалните и екологични ограничения, потенциалът за значителен ръст на традиционната промишлена дейност не е голям.

Градското развитие на крайбрежните градове винаги е проблематично, предвид чувствителността и уязвимостта на много райони в непосредствена близост до морето по отношение на антропогенно въздействие. Така например, в своето проучване за влиянието на човешките дейности в преходната зона между сушата и морето, Маргарита Станчева и колектив анализираха конфликтите и взаимодействията между различните видове ползване на сухоземни и морски зони по крайбрежната ивица на Бургас и подготвиха матрица, която очертава проблемите, предизвикани от човешка дейност и степента на тяхната сериозност¹¹, както е посочено във Фигура 3 (Станчева, 2017 г.).

Coastal land uses	Sea spatial uses																					
	Barbing waters	Coastal fishing	Open sea fishing	Pound nets	Underwater cables	Shipping routes and navigation	Dumping sites	Dredging	Anchorage sites	Yachting tourism	Water sports (windsurfing, etc.)	Engine water sports	Diving	Underwater cultural heritage	Military practice areas	Innake waters	Waste water discharges	Bottom trawling	Protected areas	Concession areas	Research monitoring stations	Research hydrographic equipment
Beaches and dunes																						
Tourism activities																						
Residential areas																						
Industrial areas																						
Port terrestrial areas																						
Waste water discharges																						
Roads and railways																						
Electrical grid																						
Airport																						
Natural gas pipelines																						
Oil pipelines																						
Tailings dams																						
Fish boat landing sites																						
Coastal protection/nourishment																						
Nationally protected areas and NATURA 2000 areas																						
Cultural historical sites and landscape																						

Фигура 3. Матрица на взаимодействие в зоните на сушата и морето за проучвания район на Бургас

Легенда: Определени са 16 различни типа ползване на крайбрежието и 22 типа ползване на морето. Взаимодействията без конфликти и със съвместимост между дейностите на ползване на сушата и морето и околната среда са отбелязани в зелено. Незначителни конфликти между ползването на сушата и морето и крайбрежната и морската околна среда са отбелязани в жълто. Взаимодействия, при които има най-голяма вероятност от възникване на конфликти и са проблематични за околната среда, са оцветени в червено. Празни квадратчета означават, че не са идентифицирани взаимодействия.

Вредното въздействие върху околната среда поради неконтролирана и необмислена урбанизация може да се окаже с тежки и често необратими последици. Затова необходимостта от предпазлива намеса в близост до бреговата линия на Бургас вече представлява сериозно ограничение за развитието. В този случай съжителството и близостта на бургаските езера с другите граници на града добавя и друго измерение и особено затруднява засиленото и/или по-интензивното физическо разрастване, не на последно място поради ограниченията за разширяване на крайградските територии.

В условията на такива ограничения за развитието и като се отчита необходимостта от по-екологосъобразен подход към развитието, градът би предпочел да развива местната иновационна екосистема както чрез собствени инвестиции, така и чрез насърчаване на инвестиции от други източници в чисти, екологични и иновативни технологии. Това непременно би изисквало развитие на човешкия¹² и социален капитал и насърчаване на по-активно сътрудничество между ключови публични и частни сектори. Следователно, планирането трябва да включва по-интелигентни политики и технологии в рамките на концепцията за „интелигентен град“, която съчетава технологиите с важни инфраструктурни компоненти и услуги, които да направят градоустройството по-интелигентно, комплексно и ефективно.

Рамка на планиране

Планове на Бургас за трайно развитие се основават на разбирането за необходимостта от по-устойчиво и балансирано регионално развитие, което да съответства на икономическите, социалните и екологичните цели и стремежи на града. За тяхното постигане могат да помогнат програмата за интелигентен град и свързаните с нея дисциплини. За тази цел градът трябва да бъде организационно и физически подготвен да подкрепи интелигентното градско планиране и развитие.

Въпреки че няма особено ясен или видимо единен подход за планиране на интелигентни градове, започва да се оформя набор от различни понятия и тълкувания на това, какво трябва да бъде и/или може да включва един интелигентен град. В отговор, Бургас даде ход на редица специфични и по същество изобретателни „интелигентни“ инициативи, често с помощта на европейско финансиране. Сега градът се стреми да реализира своите амбиции и разработва Пътна карта за интелигентен град, която ще определи стратегическите цели и съответно ще приоритизира бъдещите инвестиционни намерения. Това обаче не означава, че предишните политики са били осъществявани без планиране. По-скоро се отчита, че сега има необходимост от по-ясна интеграция на съществуващите градоустройствени планове с предложената пътна карта, като плановете очертават стратегическата рамка за посоката на пътната карта и последващото прилагане на политиките за интелигентен град.

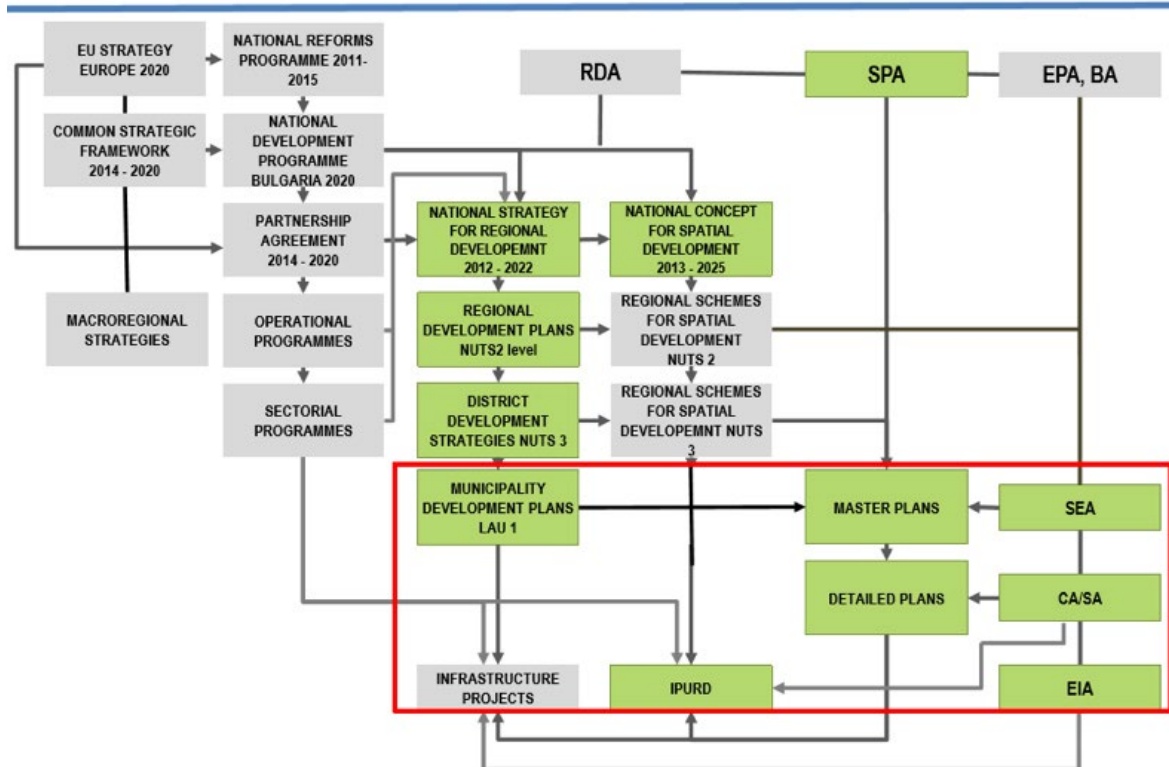
Преди да се направи обзор на предлаганото и постигнатото досега, е необходимо да се разгледа състоянието, целите и задачите на основните планове за пространствено и икономическо развитие, които са водещи.

Правната рамка на българската система за планиране е заложен в следните нормативни актове (с изключение на допълненията и измененията):

- Закон за устройство на територията (обнародван, Държавен вестник, бр. 1 от 2.01.2001 г., в сила от 31.03.2001 г.)
- Закон за регионалното развитие (обнародван, Държавен вестник, бр. 50/2008 г., в сила от 31.08.2008 г.)¹³

Произтичащата от това система за планиране обхваща всички пространствени измерения (национални, регионални и местни) и от чисто административна гледна точка изглежда доста изчерпателна. Професор Веселина Троева подготви ясно схематично описание на системата, както е показано на Фигура 4 (Троева, 2017).

Spatial Planning System

Фигура 4. Българска регионална и местна система за пространствено планиране

От гледна точка на националното и икономическото развитие, Националната стратегия за регионално развитие (2012-2022 г.) и Националната концепция за териториално развитие (2013-2025 г.) имат ключово значение. Те осигуряват пространствена координация на нова и по-интегрирана система за стратегическо планиране и програмиране на държавните политики с териториални измерения, вместо да поставят акцент върху секторите, както бе в предишни стратегии. Стратегията и концепцията полагат основата за плановете за регионално развитие и регионалните схеми за развитие на териториите, които на свой ред определят целевите инвестиционни програми за регионите на страната.

Акцентът в тези стратегически политически документи от по-висок порядък пада върху икономическото развитие и създаването на работни места, макар и с целенасочени пространствени измерения. За южния планов регион, в който попада и Бургас, основната цел е донякъде предвидима: да се развие и модернизира регионалната и местната инфраструктура, която ще създаде благоприятни условия за съществуващи предприятия и нови стопански начинания, като по този начин се постигне по-висок от средния за страната икономически растеж. Превръщането на инфраструктурния компонент в стратегия за регионално развитие на Бургас е най-интересният елемент.

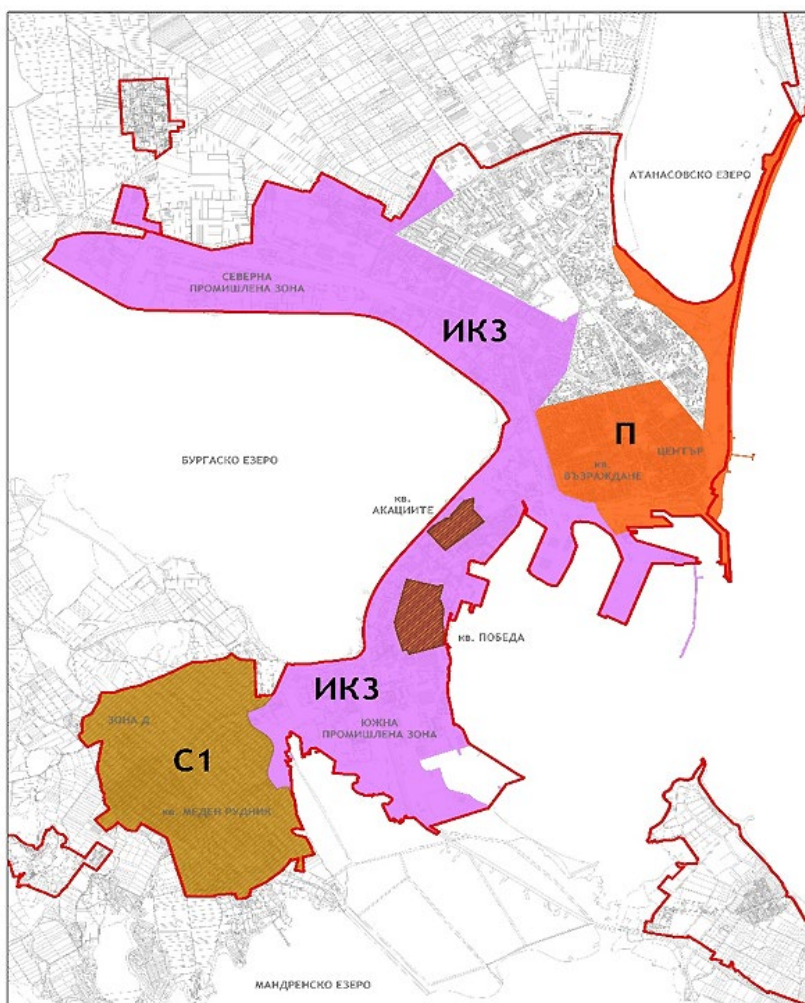
Местната икономика в миналото се характеризираше с преобладаващ дял на нискотехнологични компании с ниска добавена стойност, относителна липса на диверсификация в производствения сектор, незначителни иновационни дейности и бързо застаряващо население. Затова стратегията има за цел да се справи с тези проблеми чрез по-обмислено разгръщане на местните ресурси и финансови средства, както и чрез насочване на националното и европейското финансиране към развитието на нови предприятия - включително и иновативни предприятия. Подчертава се и необходимостта от по-агресивно рекламиране на това, което Бургас може да предложи. Тези условия очевидно са благоприятни за развитието на Бургас като интелигентен град.

В контекста на местното планиране като документи с ключово значение могат да се посочат: Общинския устройствен план, Общинския план за развитие и Интегрирания план за градско възстановяване и развитие¹⁴.

Общият устройствен план е традиционен план за развитие на земеползването и представя дългосрочно, всеобхватно и стратегическо виждане за общината. По същество той има пожелателен характер.

Планът за развитие е средносрочен програмен документ, който обхваща цели за социално и икономическо развитие и приоритетни проекти и включва бюджет с ориентировъчен характер. Планът цели да създаде условия за преобразуване на община Бургас в стратегически икономически, обслужващ и културен център на Черно море и да осигури привлекателна жизнена среда, в която населението може пълноценно да се възползва от предимствата на очаквания икономически прогрес. За постигането на тази амбиция бяха определени следните приоритети за развитие: изграждане на конкурентна общинска икономика; развитие на по-диверсифицирана местна икономика; развитие и модернизация на градската инфраструктура; възстановяване и опазване на природната среда; подобряване на качеството на изградената и жизнената среда; както и развитие на човешкия капитал. От пръв поглед е видно, че има ясен и изричен ангажимент за създаване на икономически и екологични условия, благоприятни за развитието на интелигентен град.

Прилагането на регулаторната рамка за Европейските структурни и инвестиционните фондове¹⁵ и по-конкретно член 7 от Регламента за Европейския фонд за регионално развитие, добави допълнителен планов документ - Интегриран план за градско възстановяване и развитие за използване на средства от Фонда за развитие чрез интегрирани действия в подкрепа на по-устойчивото развитие. Интегрираният план обвързва визията на Общия устройствен план с изпълнението на целите и приоритетите на Общинския план за развитие в определени зони за действие. Накратко, това представлява средносрочен програмен документ за конкретни действия и мерки в определени области, в които се очаква значителна промяна. Той обезпечавя по-интегрирано развитие и осигурява връзки между Общия устройствен план и Плана за развитие за постигане на целите за устойчивостта. И докато Планът за развитие обхваща цялата територия на общината, Интегрираният план насочва своето внимание към определени „области за действие“ в Бургас като очертава три конкретни зони: зона на обществената администрация и смесено ползване в градския център, зона със значителен потенциал за икономическо развитие и зона с предимно социален характер¹⁶ (вж. Фигура 5).

Фигура 5. Зони на действие на ИПГВР

Легенда: Червена - административна и търговска зона за смесено ползване в градския център; лилава - зона със значителен потенциал за икономическо развитие; и кафява - зона с предимно социален характер.

Към момента на съставяне на настоящия документ, за Бургас няма одобрен план за интелигентен град. Това, което понастоящем се използва за създаване на политика, е стратегия в зародиш, заложен негласно в сравнително неясна пътна карта. Последната не е нищо повече от еkleктична концепция, която обединява разнородни проекти и идеи, само бегло свързани с целите и задачите на Плана за развитие и Интегрирания план. Сега екипът, работещ за интелигентно развитие на общината желае да уточни и консолидира тази пътна карта и да я превърне в стратегическа рамка на високо равнище със съобразен с местните условия в града замисъл, способна да предначертае бъдещи инвестиционни приоритети. За тази цел, екипът използва помощта на JASPERS (Инициатива за съвместна подкрепа на проекти в европейските региони) и по-конкретно нейния отдел за интелигентно развитие¹⁷.

Целта е да се подготви официална, обмислена и надеждна Пътна карта за интелигентно развитие на градовете, която да бъде по-ясно съгласувана с дългосрочната визия за съответния град, включена в Общинския план и конкретните цели и цели, съдържащи се в Плана за развитие и Интегрирания план. Тя също така идентифицира и оценява съответните проекти и програми, които ще осигурят най-благоприятния резултат.

Интелигентен град в процес на създаване

Стремежите за превръщане на Бургас в интелигентен град са отдавнашни. Въпреки това, катализаторът за по-задълбочени и практически действия несъмнено бе програмата за споделящи градове „Лайтхаус“, започнала през 2016 г. като инициатива по „Хоризонт 2020“¹⁸ на ЕС. Чрез насърчаване на международното сътрудничество между промишлеността и градовете, тази петгодишна програма е опитно поле за един по-добър и общ подход за превръщане на идеята за интелигентни градове в реалност. Чрез привличане на финансиране от 25 млн. евро¹⁹ от ЕС, тя цели чрез демонстрационни проекти в т. нар. „Лайтхаус“ градове да се разработят достъпни, интегрирани, възпроизводими и търговско приложими решения за интелигентни градове с голям пазарен потенциал.

Градове по „Лайтхаус“ са Лисабон, Лондон и Милано, в които кварталите-образци са подбрани по такъв начин, че да покажат нагледно ефективността на цифровите градоустройствени решения и бизнес модели, особено на моделите за съвместна работа, за подобряване на градската мобилност, повишаване на енергийната ефективност на сградите и намаляване на въглеродните емисии. По-конкретно, в Royal Borough of Greenwich в Лондон, Porta Romana/Vettabbia в Милано и в центъра на Лисабон се преоборудват сгради, въвеждат се общи услуги за електрическа мобилност и се монтират системи за управление на енергията, интелигентни осветителни тела и платформи за градско споделяне, с цел да се улесни смисленото участие на гражданите. С водещата роля на градовете по „Лайтхаус“ бяха избрани така наречените градове „партньори“, които да разработят съвместно, да изпробват и/или да прилагат пилотните решения. Бургас е един от трите градове „партньори“, заедно с Бордо и Варшава. Това бележи началото на общинската Пътна карта за интелигентен град в нейния първоначален замисъл. Но Бургас използва не само предоставения по „Хоризонт 2020“ бюджет, за да оцени приложимостта на място на вече изпробваните интелигентни решения в градовете по „Лайтхаус“. Това се разглежда като част от много по-мощно усилие за изграждане на по-всеобхватна интелигентна инвестиционна стратегия в стремежа към осъществяване на амбициите за интелигентен град²⁰.

Община Бургас действа сравнително предпазливо и рядко разхищава средства. Тя се явява една от най-финансово стабилните общини в България, където одобряването и изпълнението на общинските бюджети е предмет на определени правни ограничения, свързани с утвърдените правила за икономическа допустимост и ефективност на разходите. Така например, съгласно Закона за публичните финанси на страната, годишният ръст на годишните общински разходи не може да надвишава средния годишен ръст през последните четири години. Освен това, по отношение на дълговото финансиране, годишните плащания за обслужване на дългове не могат да надвишават 15 % от сумата на собствените приходи. Такива условия целят да осигурят разумна административно-стопанска дейност, като обвържат годишния размер на общинските разходи с очакваните приходи в общинския бюджет. Друга важна последица е ограничаването на риска от рязко повишаване на задлъжнялостта на общините и последващото отрицателно отражение върху публичните финанси. Предвид тези ограничения, всички инвестиции, които се основават на собствени ресурси на общината, задължително трябва да се съсредоточат върху изпълнението на дългосрочни цели, които водят до устойчив растеж на бъдещите общински приходи.

В този контекст, Бургас е особено предпазлив при балансирането на своя бюджет. Заемите и свързаното с тях дългово финансиране рядко надхвърлят прага от 15 % и често са само 5 %. Нетният резултат е, че общината не е обременена от прекомерна задлъжнялост. Предвид присъщата си предпазливост, тя също така не желае да взема заеми, за да развива инвестиционните си планове, ако това, по принцип, включва използването на собствени средства. Тъй като субсидиите от централната власт не успяват да покрият местните потребности, при изпълнението на своите амбиции общината все повече разчита на европейско финансиране и финансиране от други външни източници. Като нагледен пример, по време на подготовката на плана за развитие разгледаните възможни източници на финансиране извън бюджета на общината бяха: Европейските структурни и инвестиционни фондове, финансови инструменти, други национални и международни фондове и програми и частно финансиране, включително публично-частни партньорства. Но въпреки

внушителния списък с потенциални източници на финансиране, е интересно да се отбележи, че над 65 % от средствата, необходими за реализиране на заложеното в плана, се очакват от структурните фондове и едва около 6 % - от общинския бюджет и местните публични средства. Зависимостта на общината от европейско финансиране е съвсем очевидна.

Макар да е ясно, че Бургас осъзнава значението на интегрирания и планов подход, тъй като се стреми да се развива като интелигентен град, в действителност това става чрез постепенен и по същество по-прагматичен подход при изпълнението на интелигентни проекти и намира отражение в постигнатото досега.

И докато Общият устройствен план и Планът за развитие очертават рамката за планиране на значими инициативи от политиката като земеползване, развитие на инфраструктурата и мащабни политически действия, то Интегрираният план се съсредоточава върху местни общности и области, за които се предвиждат значителни промени и заделено европейското финансиране. Много политики и предложения попадат в тази категория „стратегически цели“:

- Ангажимент за по-целенасочено градско развитие чрез обновяване и реконструкция на старите промишлени зони и неизползвани жилищни сгради в града, за да се укрепи централната част на града, да се спре процеса на разширяване навън и да се ограничи разрастването на предградията.
- Завършване на строителството на голям индустриален и логистичен парк в покрайнините на града, за да се улесни промяната на предназначението и реструктурирането на по-централно разположените промишлени зони в „по-чисти“ творчески иновативни клъстери за новосъздадени предприятия.
- Ангажимент за нисковъглеродна икономика и стратегия за устойчиво енергийно развитие, която включва модернизиране на големия брой панелни жилищни блокове, както и всички сгради на публичната администрация, с цел подобряване на енергийните им характеристики и намаляване на въглеродните емисии.
- Ангажимент за по-устойчива мобилност, включваща подготовка и прилагане на План за устойчива градска мобилност, който ще допринесе за икономическото развитие на града и подобряването на качеството на живот и околната среда, както и улесняване на по-ефективното и интелигентно използване на ресурсите и енергията.
- Стратегия за развитие на пристанището, която поставя акцент върху модернизирането на „търговското пристанище“ (заемащо около две трети от цялата пристанищна зона) и обновяването на относително неизползвания досега район (останалата една трета от пристанищната зона). Това ще превърне района в многофункционална зона за отдих и култура и ще бъде ценен принос за туризма, тъй като е по-отворен към града и има по-добра връзка с другите му забележителности²¹.
- Изграждане на железопътна връзка между централната зона с основното летище.

Това са само избрани примери от програма за стратегическо планиране, която е амбициозна, реалистична и постижима. Тя очертава рамката за дейностите на общината, залегнали в разработваната Пътна карта за интелигентен град.

Основните характеристики на един интелигентен град са развитието на цифровизираната инфраструктура и интелигентното получаване и използване на големи обеми данни. Без да се впускаме в подробности за евентуалното съдържание на пътната карта на Бургас за интелигентен град, си струва споменем някои скорошни и относително опростени примери за предприети от общината инициативи, които отговарят на тези две неотложни потребности²².

Интерактивни терминали за интелигентна мобилност

Бургас разработи система от интерактивни терминали и мобилно приложение, за да направи пътуването по-лесно и по-удобно. Ползващите транспортни услуги имат достъп до интерактивните терминали в различни транспортни центрове и терминали за смесен превоз в целия град. Те могат да се използват за достъп до разписанията на автобусите и за информация в реално време за различните видове транспорт в града, подробности за събитията в града и дори до прогнозата за времето. Изграждането на тези терминали има за цел да улесни по-устойчивата мобилност в града и е част от Бургаския план за устойчива градска мобилност.

Интелигентно улично осветление

В града се монтира улично осветление на слънчева енергия, със светодиодни крушки и система зарегулиране на светлинния поток, която ще спести над половината от потреблението на енергия в Бургас за улично осветление. Освен предлаганите решения за пестене на енергия, сензорите, монтирани в интелигентните осветителни тела, могат да събират данни за нивото на шума, замърсяването и пътното движение, като споделят тази информация с градската управа, с оглед на бъдещи промени според потребностите на Бургас. Според нова разработка, някои стълбове за осветление в туристическата зона ще бъдат снабдени с пръскалки за водно мъглуване, които да охладят пешеходците в разгара на лятото.

Интелигентен обществен транспорт

Градът създаде интелигентна система, за да направи обществения транспорт по-безопасен, по-ефективен и по-удобен. Финансиран от общината, Европейския фонд за регионално развитие и Европейската банка за възстановяване и развитие, проектът повишава привлекателността и удобството на сегашната система, предоставя на пътниците информация в реално време, въвежда интегрирано издаване на билети и включва видеонаблюдение за повишаване безопасността на пътниците и намаляване на измамите с билети.

Услуга за споделяне на велосипеди

Още през 2012 г. градът започна внедряването на услугата за споделяне на велосипеди и стана първият български град, който включи тази практика като част от интегрираната политика за градска мобилност. Първоначалният проект „Велосипедният град - модел на модерна градска мобилност“ бе финансиран от Глобалния екологичен фонд и имаше за цел да увеличи инфраструктурата и достъпа до немоторизиран транспорт. След своето въвеждане, системата бе разширена и се модернизира непрекъснато, като в близко бъдеще се предвижда и използване на електрически велосипеди.

Бизнес инкубатор

За бизнес инкубатор бе избрана ремонтирана и преустроена категоризирана сграда с престижно местоположение, която да стане център за иновативни, високотехнологични и цифровизирани проекти, които, след като бъдат окончателно разработени и готови за внедряване и/или производство, могат да се прехвърлят на по-подходящо място в иновационен клъстер в една от новите промишлени зони.

Градско табло за управление

Инициативата се основава на два проекта²³ на Европейския фонд за регионално развитие, които насочват своето внимание към изграждането на знания и умения в областта на информационните и комуникационните технологии, приоритет в Иновационната стратегия на България за интелигентна специализация. За постигане на целите на проекта, Бургас бе определен като идеален „изпитателен стенд“. За тази цел градът разработва така нареченото „градско табло за управление“. Като основа се използва новата и съществуваща цифрова инфраструктура в опит да се интегрират разнородни данни от общината и други партньори на града, за да се следят, оценяват и оптимизират публичните инвестиционни планове и предоставянето на услуги. Като

дава възможност за значително подобряване на комуникационните и информационните потоци между разпръснатите организации и дейности, таблото за управление също така трябва да улесни въвеждането на нови начини за организиране на споделената работа и съвместните инициативи, като укрепва конкурентното предимство на Бургас на фона на по-мощните му усилия за превръщане в интелигентен град.

Интелигентните градове обещават по-ефективно използване на ограничените градски ресурси и подобрени услуги за гражданите. Те обединяват технологиите с инфраструктурата, за да дадат възможност за по-интелигентно, взаимосвързано и ефективно развитие на градовете. Целта е да се улесни създаването на нови бизнес модели и развитието на местните иновационни екосистеми в стремежа за по-екологични и икономически устойчиви възможности за растеж и развитие. Изглежда, че Бургас изпълнява това обещание. Благодарение на своя управляем размер и други предимства, Бургас е перфектната „градска лаборатория“, в която могат да се изпитват интелигентни приложения в относително контролирана среда. При неотдавнашното ми посещение в града, макар и в много приятния летен сезон, ми стана ясно, че градът успешно прави това и вече е доста „интелигентен“. Ангажиментът на общината да изпълни внимателно обмислена програма за по-нататъшни действия, които ще дадат облика на предложената пътна карта, ще направи града още по-интелигентен.

Препратки

- 1 Пактът от Амстердам беше одобрен и приет на неофициалната среща на министрите на ЕС, отговарящи за въпросите на градското развитие, състояла се на 30 май 2016 г. в Амстердам по време на холандското председателство на Съвета на Европейския съюз. Тя утвърди официално Програмата за градско развитие за ЕС и отбеляза важен етап в засиленото присъствие на градското измерение в политиката на ЕС. Чрез своята рамка за многостепенно управление, Програмата за градско развитие предвижда редица мерки, чиято дългосрочна цел е по-високата ефективност и ефикасност на политиките на ЕС в градските райони.
- 2 Това са данни от последното официално преброяване през 2011 г. За периода 2011–2014 г. населението на страната отбеляза значителен спад от -0,26% годишно, което, приложено спрямо Бургас, дава население от близо 198 700 души. Ако този спад се запазил до 2018 г., населението на града сега би било 196 682 души. Но тези оценки се основават на анализ на структурните и регионалните прогнози, които предполагат делът на Бургас от 2,76 % в националния обем да остане относително стабилен през годините. Подобно предположение е донякъде нереално, като се има предвид икономическия потенциал на града. Разумно е да се приеме, че населението понастоящем е по-близо до 220 000 отколкото до 200 000, като някои коментатори дори предполагат, че може да достигне до 230 000 души. В същото време, населението в по-широката крайградска зона (непосредствената сфера на влияние на града) се доближава до 280 000 души.
- 3 Natura 2000 е мрежа от защитени природни зони на територията на ЕС. Тя се състои от специални защитени територии и специални защитени зони, определени съгласно Директивата за местообитанията и Директивата за птиците. Мрежата включва както обекти на сушата, така и морски обекти.
- 4 Рамсарско място представлява влажна зона с международно значение, определена по Рамсарската конвенция. Конвенцията за влажните зони, подписана в иранския град Рамсар през 1971 г., е междуправителствена спогодба за опазване на околната среда, приета от ЮНЕСКО, която влезе в сила през 1975 г.
- 5 Влажните зони са изключително привлекателни за еко-туризъм и са важен източник на природни ресурси като риба, дивеч, морска сол, кал и други продукти с предполагаеми лечебни свойства, които са важни за местната икономика. Освен това, независимо от красотата и изключителното си биоразнообразие, те налагат строги териториални ограничения върху физическото разширяване на града.
- 6 Повечето промишлени сектори, характерни за Бургас, са и структуроопределящи за страната като цяло, като например химическата и нефтената промишленост, климатизация и пречиствателна техника, производство на товарни вагони, корабостроене и преработката на риба.
- 7 Въпреки, че първата част от огромните сенчести дървета в парка е засадена от войници на 24-и пехотен полк през 1889 г., чак през 1910 г. общината официално възлага на младия архитект Георги Духтев да проектира и построи Морска градина. Като използва своята страст към дървесните видове и екзотичните растения, Духтев превръща блатото между града и морето в един от най-красивите паркове в България. Сега в тази ботаническа градина и място за отдых има стотици растения от всички континенти. Първите благоустроени площи в Морската градина са паметник на изкуството на ландшафтния дизайн и градинарството. Както подобава, малката къща на Духтев е запазена и се намира на територията на парка.
- 8 Фактът, че Бургас е културен център на региона се доказва и от наличието на Бургаската държавна опера, градския театър „Адриана Будевска“ и Държавния куклен театър.
- 9 Средната температура в разгара на туристическия сезон е 24°C. През лятото температурата на морската вода е около 23°C–24°C при изгрев и достига до 29°C–30°C при залез, което представлява средно 26°C. Зимните условия са по-меки от тези във вътрешността на страната, със средни температури от 4°C–5°C, а понякога и под нулата през нощта. Най-високата температура от 42,8°C е регистрирана през август 2003 г., а най-ниската, -17,8 °C – през януари 1952 г.
- 10 Като база за отдых, Бургас разполага с много разнообразни възможности за туризъм на местно и регионално ниво, включително: плажен и морски туризъм, културен туризъм с много музеи, исторически забележителности и обекти, оздравителни центрове и множество минерални извори, орнитологичен и екотуризм, дегустация на храни и вина и др.
- 11 Проучването е извършено в рамките на проекта DG MARE MARSPLAN-BS и е в съответствие с Директива 2014/89/ЕС за морското пространствено планиране и съществуващите международни насоки, напр. Морско пространствено планиране на ЮНЕСКО: поетапен подход към управление, основано на екосистеми (2009 г.).
- 12 По отношение на новите възможности за растеж, Бургас осъзнава необходимостта от повишаване на капацитета на работната ръка и по-конкретно от необходимостта за развитие на умения в областта на ИКТ, като важен фактор за възникването на ИТ екосистема, което е съществена предпоставка за реализация на амбициите за „интелигентен град“.
- 13 Законът предшества и отразява последващата Декларация от Толедо. Тя беше одобрена и приета на неофициалната среща на министрите на ЕС, отговарящи за градското развитие, състояла се на 22 юни 2010 г. в Толедо по време на испанското председателство на Съвета на Европейския съюз. В декларацията се заявява политическия ангажимент на Европейския съюз за определяне и прилагане на интегрирана стратегия за обновление на градовете като един от ключовите инструменти за изпълнение на „Стратегия 2020“ на ЕС за „Интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж“.
- 14 Актуализирането и развитието на допълнителен документ, „Общинска концепция за пространствено развитие“, бе преустановено през 2016 г.
- 15 Европейските структурни и инвестиционни фондове се състоят от пет фонда: Европейския фонд за регионално развитие, Европейския социален фонд, Кохезионния фонд, Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони и Европейския фонд за морско дело и рибарство. Над половината от средствата от ЕС се отпускат чрез тези фондове, които се управляват съвместно от Европейската комисия и държавите членки на ЕС на децентрализиран принцип.
- 16 Както Планът за развитие, така и Интегрираният план са в сила до 2020 г. и скоро ще се наложи да бъдат актуализирани.
- 17 JASPERS е партньорска инициатива за техническа помощ между Европейската комисия и ЕИБ, в рамките на която се предоставя безплатна и независима консултантска помощ на държавите-бенефициери, които отговарят на условията за подкрепа, с цел да им се помогне при подготовка на висококачествени проекти, които да бъдат съфинансирани от структурните фондове. Инициативата бе задействана първоначално през 2005 г., за да помогне на новите държави членки, които се присъединиха към ЕС през 2004 г. и 2007 г., и бе насочена към големи проекти. Тя бе разширена, за да включи всички държави членки (при заявка) и държавите по Инструмента за предприемчивостна помощ (ИПП), както и да работи с всички програми. След около десетгодишна успешна дейност и за да отрази променящите се приоритети в резултат на Стратегията 2020 на ЕС и новосъздадената Програма за градско развитие, заданието на JASPERS бе разширено така, че да включва и интелигентното развитие. За тази цел към JASPERS бе създаден отдел за интелигентно развитие, насочен към местни и териториални програми за развитие, а не само към отделни проекти.
- 18 „Хоризонт 2020“ е финансов инструмент за осъществяване на „Съюз за иновации“ – водеща инициатива на стратегията „Европа 2020“, насочена към осигуряване на конкурентоспособността на Европа в световен мащаб. Възникнала през 2011 г. и въведена през 2014 г., тя обединява в едно цяло финансирането на ЕС в областта на научните изследвания и иновациите. Това е най-голямата досега европейска програма за научни изследвания и иновации с бюджет от близо 80 милиарда евро в рамките на сегашната финансова перспектива (2014–2020 г.), като допълнение към значителните частни инвестиции, които тези средства ще привлекат. Тя цели да генерира чудесни идеи и нови открития. Но вероятно е по-важно, че тя има стремежа да ги придвижи от лабораториите до пазара много по-бързо, отколкото в миналото.

- 19 Очаква се финансирането от ЕС в размер на 25 млн. евро да привлече инвестиции от 500 млн. евро и да ангажира над 100 общини в цяла Европа.
- 20 Общината използва част от средствата, получени от програма „Споделящи градове“, за да наеме консултанти, които да прегледат ефективността на интелигентните проекти, които вече са били осъществени, и да оценят други интелигентни инвестиции в процес на подготовка. JASPERS се присъедини на малко по-късен етап, като препоръча усъвършенстване и по-нататъшно развитие на пътна карта и, най-важното, нейното изрично привеждане в съответствие със съществуващия набор от одобрени планове за териториално развитие, т.е. Общия устройствен план, Плана за развитие и Интегрирания план. Тогава тя може да се използва, според JASPERS, за създаване на политика и, в зависимост от бюджета, за избор на действителните инвестиционни приоритети.
- 21 Пристанището е собственост на Държавно предприятие „Пристанищна инфраструктура“, но в действителност е подведомствено на общината що се отнася до планиране и развитие. Започна работата по обновяване на многофункционалната зона, а строителните работи по изграждане на нов хотел и конферентен център продължават.
- 22 Дадените примери са точно тези, които самата община избра да представи при неотдавнашното ми посещение в града.
- 23 Водени от Софийския университет „Св. Климент Охридски“ в София, в партньорство с бургаския университет „Проф. Асен Златаров“, двата проекта включват:
  - i) проект на Център за върхови постижения „Университети за наука, информатика и технологии в електронното общество“, фокусиран главно върху ИКТ; и
  - ii) проект на Център за експертни познания „Чисти технологии и устойчива околна среда“, който поставя акцент върху водата, отпадъците и енергията за изграждане на кръгова икономика.

Библиография

Burgas Municipality

“The Municipal Master Plan”, most recent iteration (no dates specified), Planning Department, Municipality of Burgas, Bulgaria.

“The Municipal Development Plan 2014-2020”, Planning Department, Municipality of Burgas, Bulgaria.

“Integrated Plan for Urban Regeneration and Development of Burgas 2014-2020”, Planning Department, Municipality of Burgas, Bulgaria.

“Actions for Smart City Transition and Innovation”, PowerPoint presentation by the Smart Development Team at a meeting with the JASPERS Smart Development Division, Municipality of Burgas, Bulgaria, 18 July 2018.

“Development of Industrial Zones of a New Type”, PowerPoint presentation by the Smart Development Team at a JASPERS–Committee of the Regions Dialogue on the Implementation of the EU Urban Agenda, Sofia, Bulgaria, 13 September 2017.

“Sustainable Urban Mobility Plan of Burgas 2014-2020”, Economic Development Department, Municipality of Burgas, Bulgaria, 12 March 2014.

P. Danco

“Determinants of Choosing Sources of Financing for Municipal Projects”, International Journal VALLIS AUREA, Vol.1, No.1, Croatia, June 2015.

M. Stancheva et al

“Burgas: Land-Sea Interactions”, Report on WP1, Activity 1.1, Component 1.1.2, Cross-border maritime spatial planning in the Black sea – Romania and Bulgaria (MARSPLAN–BS) Project, June 2017.

V. Troeva

“The Bulgarian Planning System in the Changing Environment”, presented at a symposium on *The Role of the Public Sector in Local Economic and Territorial Development in Central, Eastern and South Eastern Europe*, National Centre for Regional Development, Sofia, Bulgaria, September 2017.

S. Zygiaris et al

“Urban Planning for Smart Cities: Policy Recommendations for Sustainable Innovation Ecosystems across the Black Sea Region”, Urban and Regional Research Unit, Aristotle University of Thessaloniki, 2012.

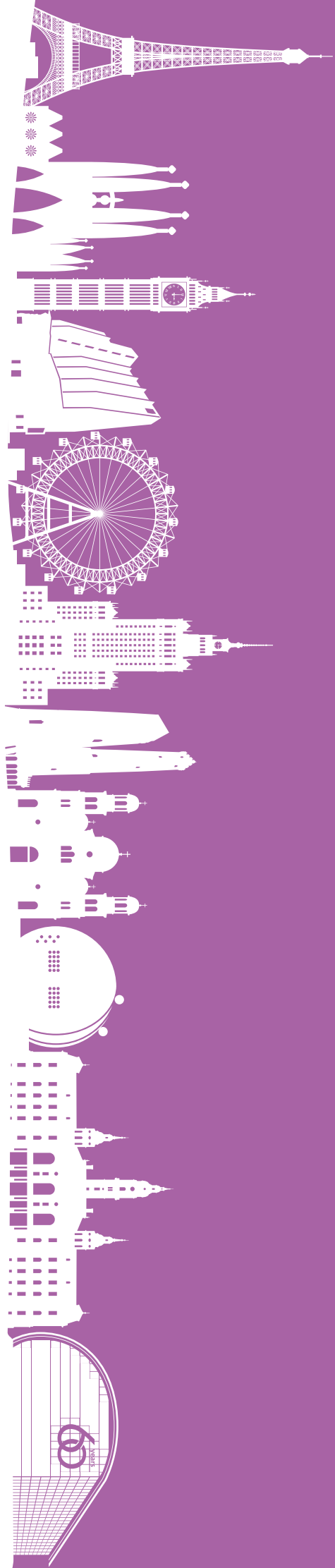
Брайън Фийлд е специалист по градско планиране, икономист и анализатор на обществената политика. Специализира в областта на устойчивото пространствено планиране и развитие, както и свързаните с това оценка и финансиране на проекти. В продължение на много години е бил специален съветник по управление на градоустройството и благоустройството в Европейската инвестиционна банка. Направил е успешна академична кариера и преди да постъпи в ЕИБ е работил в Националния университет на Сингапур и Университета „Де Монфор“ във Великобритания, където е бил ръководител на школата по „Архитектурна среда“. Сега той е асистент и старши научен сътрудник към Изследователския център OMEGA и нещатен лектор в школата по планиране „Бартлет“ към Лондонския университетски колеж, както и преподавател в катедрите по география на Университета в Люксембург и Сорбоната в Париж

Европейска
инвестиционна
банка

банката на EC